

* Жил болһн Цаһаһан жигтә осый!

Семенова Эльза Дмитриевна -
Шаттын дундын школын
хальмг келнә багш.

Ик кезэнэ Бурхн багшин ном делгрсн цагт, хазад Далан маңһсин орнд нарта орчлң деерк эмтиг сорх шулм һархиг Олн бурхд ээлдж медэд, хоорндан селвлцэд, шиидвр авна: Окн Теңгр, Ноһан Дэрк, Цаһан Дэрк һурвн бурхнас альк халхарн болвчн сээхн, чадмгинь йилһж шүүвр кенэ. Шүүврт Окн Теңгр харһж. Тегэд Окн Теңгрт олн бурхд даалһвр өгнэ: тер маңһсин орнд одад, чинртэ ном умшх гиж. Маңһсин хан эврәннь хатан эрлһчкнэ. Окн Теңгр шулм көвүһинь маңһсас бийдэн үүдэж авх төр тэвнэ

* Окн Теңгр олн бурхдын евэлтэ номин чинрэр эн даалһвриг күцэнэ. Цаһан төр болх болзгнь өөрдэд ирхлэ, маңһсин хан хойр маңһсар Окн Теңгриг хойр көлинь төмр чөдрэр чөдрлэд манулна. Тер цагт бурхд оларн онц күчтэ ном умшад, Окн Теңгрт нөкд болна. Эн номиг 30 асхн эклэд, нег шин өрүн күртл умшна. Тер номин чинрэр 30 сөөни өрэл алднд мөрнь эврэн гүүж ирнэ. Манжасн хойр маңһснь унтж одна. Окн Теңгр төмр чөдртэһэн мөрн деер сууһад һарна. Зууран мөрн деерэн цаһан төр болна. Шулм көвүг тер һазрт алж үлдэж болшго бээсмн. Тегэд бийнь идж орксмн гидг. Терүнэс махмуднь, чирэнь хордад харлж одж. һазрт алад хайчкла, хэрү эмдрэд, эмт сорх бээж.

Тер учрар, Окн Теңгр бурхн хортн шулман дарад,

- * эврәннь һазртан орж ирв гиж байрта кевэр Цаһан Сар
- * темдглдг болсмн, - гиж келцхэнэ.

ЦА҂АН САР — үвл чилэд, хаврин эклц темдглжэх цаг. Күнд үвл давад, күлэжэсн хавр ирхлэ, цуг эмтэ тоот байрлна. Эн цагиг Цаһан гиж нерэднэ. Цаһан гисн үг хөвтэ, кишгтэ, байрта тоотла залһлдата болдг.

Цаһан Сариг сээнэр тосч, ик байртаһар давулхин төлэ, эмтн эртэснь кергтэ белдвр кенэ.

Цаһан Сарин өмн өдрэснь авн өрк-бүл болһнд боорцг эклж кенэ.

***Цаһана өмн өдр
боорцг кенә, күңшү**

* Боорцгарн дееж бэрнэ

Жола

Тоһш

Мошкмр

Кит

Хуц

***Хөөнэ толһа деежд
ТЭВНЭ.**

*Хөөнэ шиир зеенр бэрнэ.

*Боорцг болһн эврә чинртә.

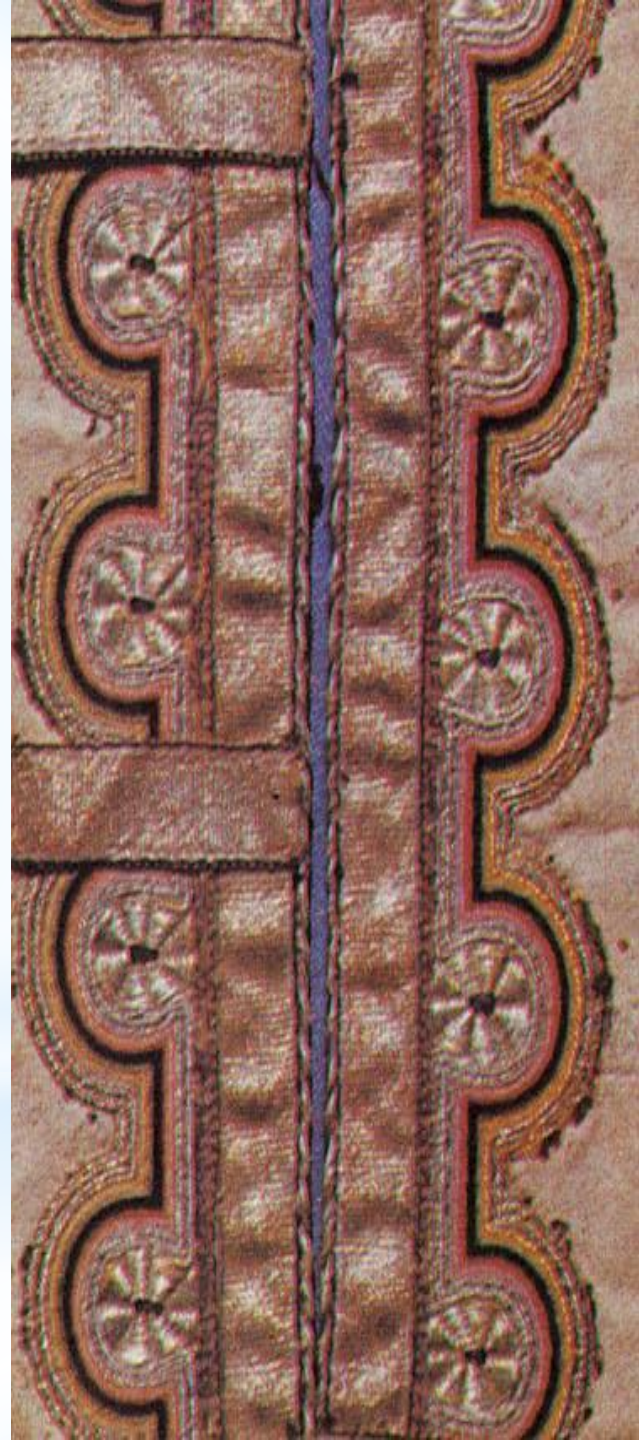
БООРЦГИН ЙӨРЭЛ

Жил болһн иигж
Боорцг-тоһшан кеж,
Цә, боорцгарн деежән өргж
Амулң менд бәәтн!

ЦЕЛВГ (*хавтха*) – эн боорц-гиг алтн шар нарна кев дуралһад кенә.

Обязательным было приготовление борцоков в форме лепёшек, которые символизируют солнце.

ШОР БЕЛГ – кепр хортндээсн дэврхлэ, терүг тосдг зерзевин кев дуралһад, хойр үзүринь шовһрар кедг боорцг.

Эти борцоки имеют форму штыка, что символизирует готовность защиты от врагов.

ШОВУН – хаврар нисч ирдг
шовуд дуралһад кедг боорцг.
Борцоки в форме птиц симво-
лизируют приход весны.

ХУЦ – ик чинртә мал гиж то-
олгддг. Хөөдин то икдүлхин төлө
хуциг арднь орж асрдг бээсмн.

Борцоки в форме фигурки ба-
рана, символизируют пожелание
иметь большой приплод этого
вида скота.

ӨВРТӨ ТОНШ – үкр малын
өвр дуралһж кедг боорцг.

Эта форма символизирует по-
желание прироста крупного рога-
того скота.

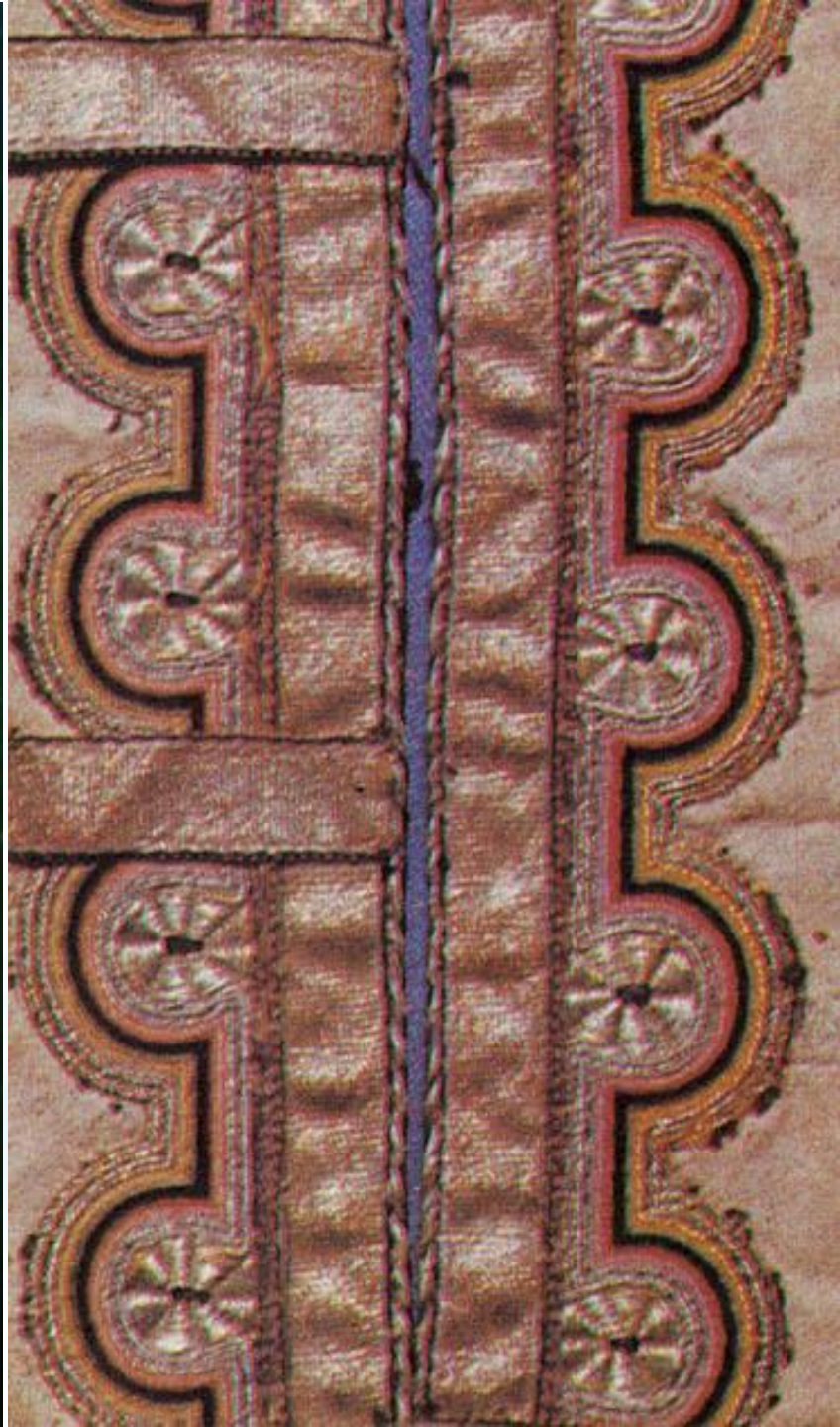
ЖОЛА – күүнэ жирһл бат болсн деерэн ут болтха гиһэд иим борцг кенэ.

Эта форма борцов ков напоми- нает поводья, что символизирует пожелание долгой жизни.

ХОРХА БООРЦГ – үрн-садн
тооһарн олн болтха, малын то
естхэ гиж санад кедг боорцг.

Борцоки этой формы символи-
зируют пожелание иметь много
детей и скота.

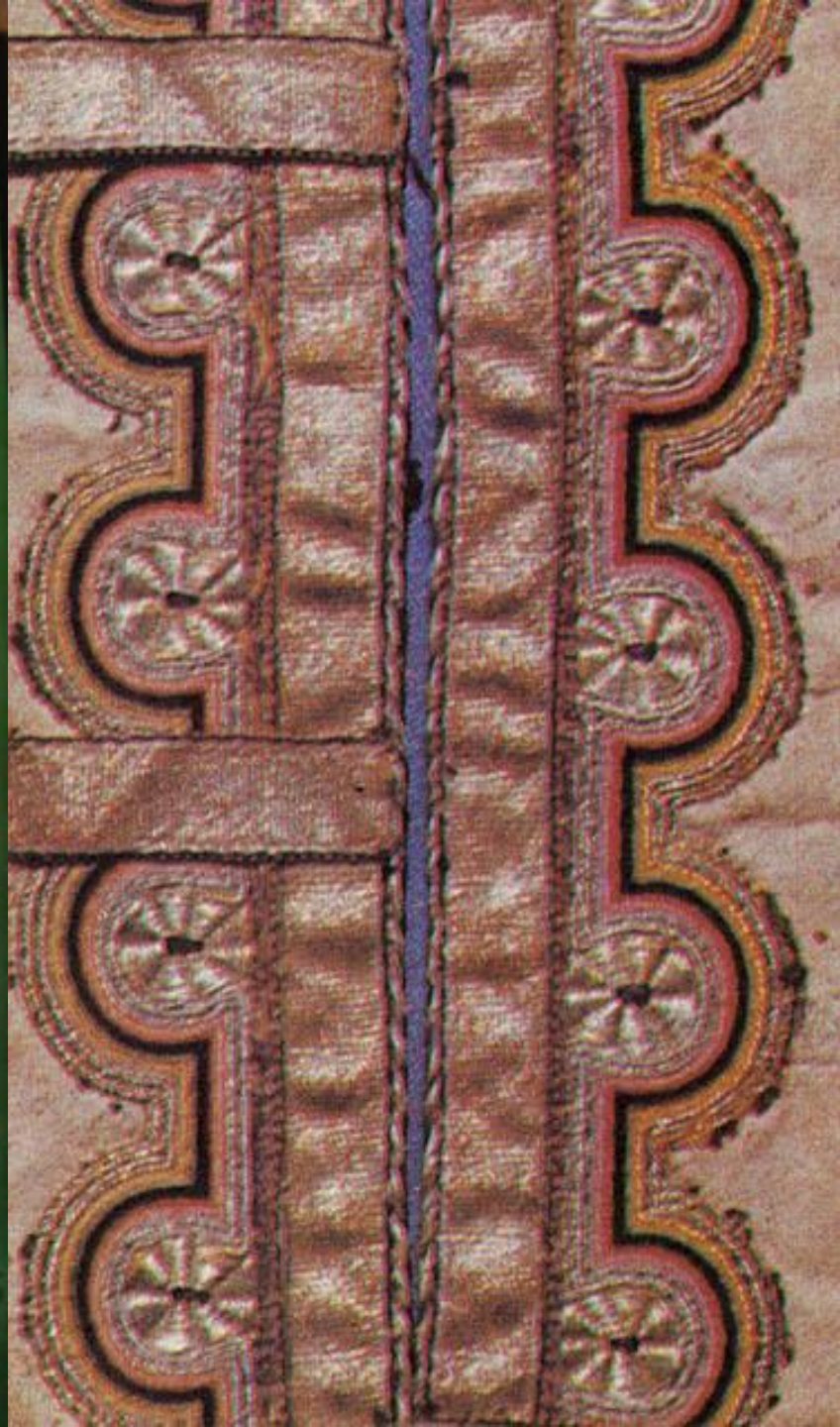
МОШКМР – эн боорцгиг
орачкш хөөнэ нэрхн геснэ бээдл
нарһад кенэ. Тернь өрк-бүлэрн
ни-негн бээх седкл медулжэнэ.

Борцоки в форме закрученной
тонкой кишки овцы символизируют
пожелание жить единой се-
мьей.

ТЕМӘН – өврімжтә онц мал.
Хальмг күн асрдг дөрвн зүсн ма-
лын тоод орна.

Борцоки в форме фигурки вер-
блюда, входящего в число четы-
рех видов скота, выращиваемого
калмыками, символизирует по-
желание увеличения приплода у
этого животного.

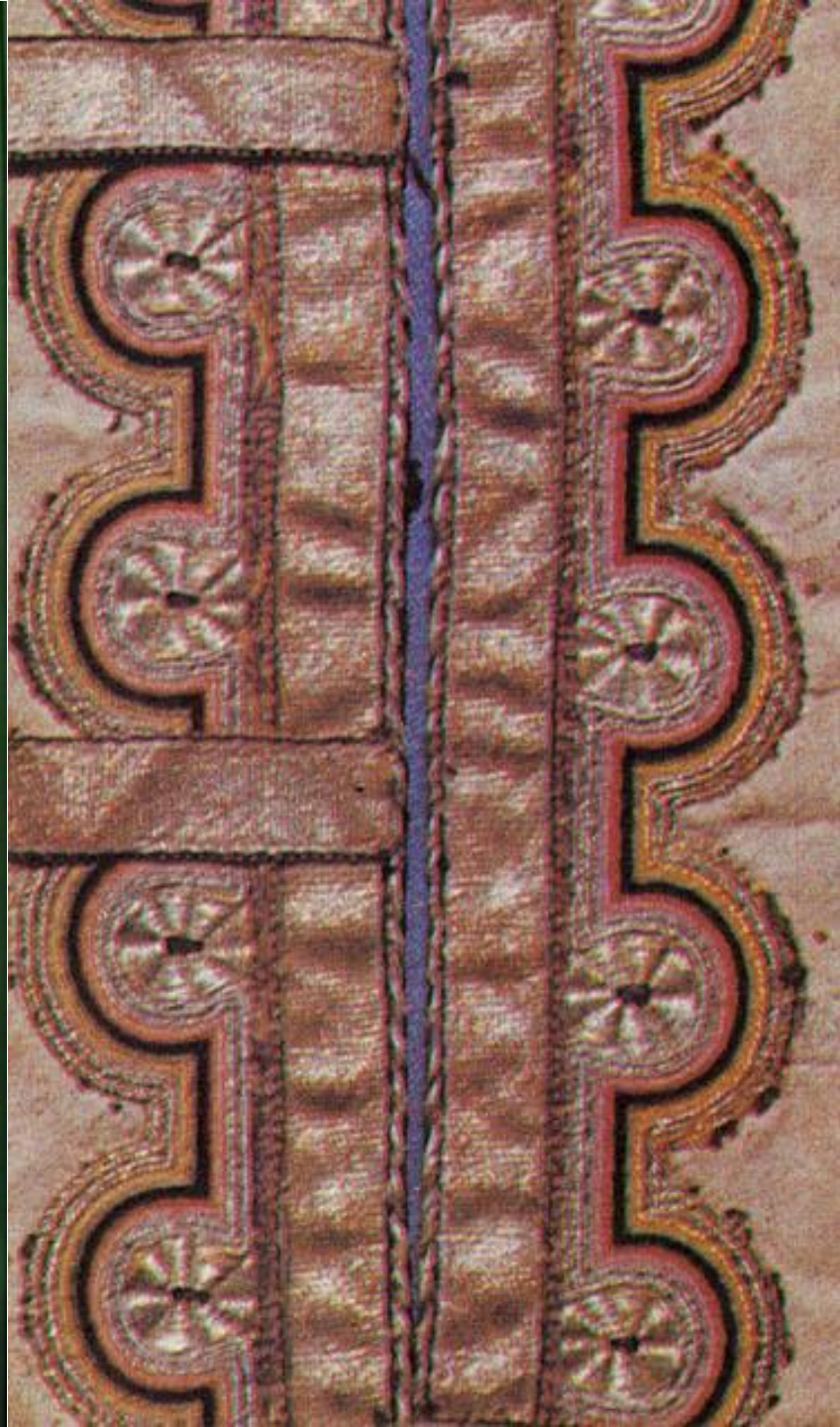
КИТ – мөрнө мах, тер дотр мөрнө кит идсн күүнэ цуснь буль-глад бээдмн гиж хальмгуд келнэ. Даңгин хот-хол элвг болтха гиһэд, эн боорцг кедмн.

Форма этих борцоков напоминает часть конских внутренностей, что символизирует пожелание изобилия в еде.

ТОНШ – хашан бөөдлтө бо-
орцг. Хаша дотр бөөсн малын то
өстхэ, күн болһн байжтха гиһэд
иим боорцг кенэ.

Эта форма напоминает загон
для скота, что символизирует по-
желание увеличения приплода.

*Цаһана йөрөл

– Үвләс әмд-менд һарсн тадн,
Әмәрн өнр болж,
Аһрусарн байн болж,
Дән-дажг уга,
Гем-шалтг уга,
Жиләс жилд иигж
Үвләс менд һарч,
Цаһаһан кеж,
Амулң йовх болтн!

– Идән-чигән элвг болж,
Эзн мөңк нас зүүж,
Жил болһн
Жил өөн күцәж,
Эсрң эн өдртән
Эн Цаһаһан кеж,
Окн Теңгрин аршанд
Олн әмтн күртәд,
Амр аңхун бәәж,
Амулң эдлх болтха!

Хаврин түрүн Цаһан саран
Сәәнәр һарһж,
Күүкд-шуухдтаһан амрч-жирһж,
Уух-идхтн олн болж,
Өвсн-тоосн элвг болж,
Дөрвн зүсн малтн
Дала-нала болж,
Кесн кергтн өмәрән йовж,
Жил болһн иигж
Жирһж, байрлж
Цаһаһан һарһж бәәх болтха!

* 1.Цаһан Сар, Цаһан Сар
Цээһэн деежд бэрия.
Цаһан эркэн һалдан цацад
Цугар босад цаһалыя

*
Давтлһн:Билия, дуулыя, дуулыя,
билия,
Эргэд, дурһад билия, дулыя.

2.Шин цаһаһан кееж,
Шикр, балтаһан бельгия,
Шин хуувцан умсэд,
Шуугад нээрэн эклия.

Давтлһн.

3.Ирсн жилэн йөрөж,
Целвг борцган кецхая,
Мал-герэн өскөж,
Маңгна тиньгр бээцхэя.

Давтлһн.

4. Цаһан Сар, Цаһан Сар
Цуһар эмтн жирһия.
Кесн көдлмш уралан йовж,
Келсн угдэн бата болыя.

